

Wyzwania zmian klimatu dla gospodarki wodnej i małej retencji w rolnictwie i na obszarach wiejskich

Autor: dr hab. inż. Rafał Wawer
profesor IUNG-PIB

Wzmacnianie odporności na zmiany klimatu poprzez wykorzystane potencjału małej retencji i środowiska przyrodniczego w skali lokalnej i regionalnej

Konferencja Wrocław 14.11.2019

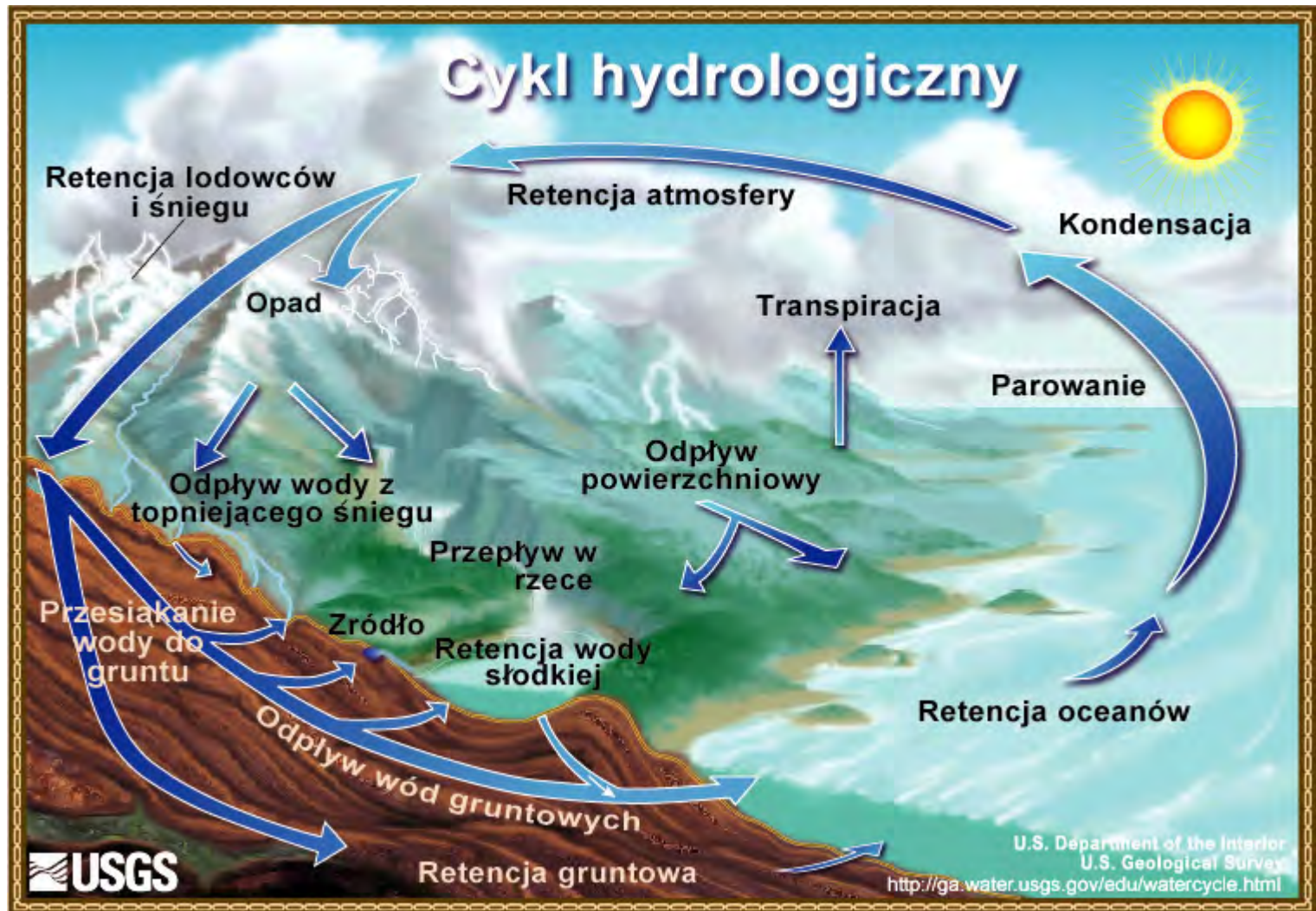
Projekt pn. „Współdziałanie środowisk na rzecz adaptacyjności do zmian klimatycznych poprzez małą retencję i ochronę bioróżnorodności” współfinansowany ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

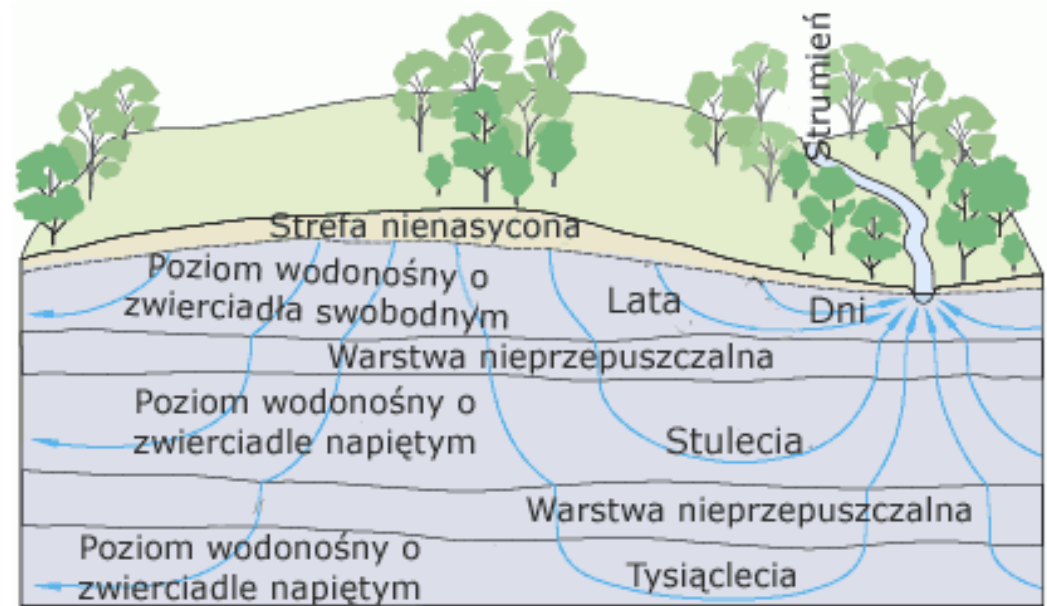
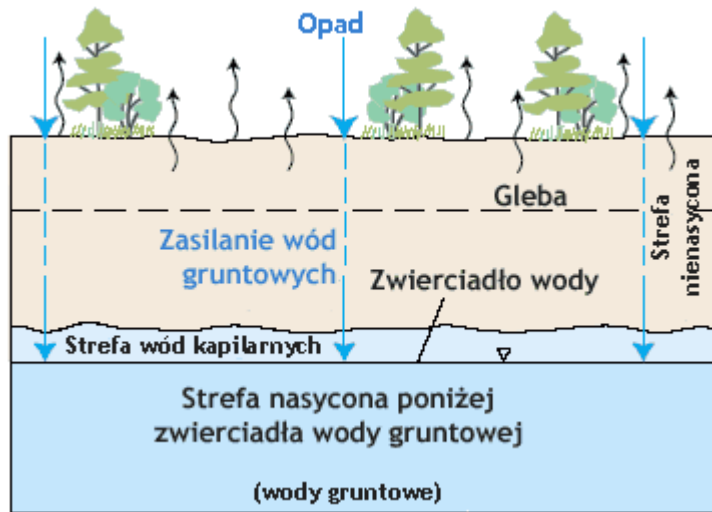
Unia Europejska
Fundusz Spójności

Bilans wody

Obieg wody

Bilans wodny dla Polski:

Przychód: 192 mld m³

+ opady atmosferyczne (600mm/r): 187 mld m³ (97,4%)

+ dopływ rzekami spoza granic 5 mld m³ (2,6%)

Rozchód: 192 mld m³

- parowanie i zużycie gospodarcze 135 mld m³ (70,3%)
- odpływ powierzchniowy i podziemny 57 mld m³ (29,7%)

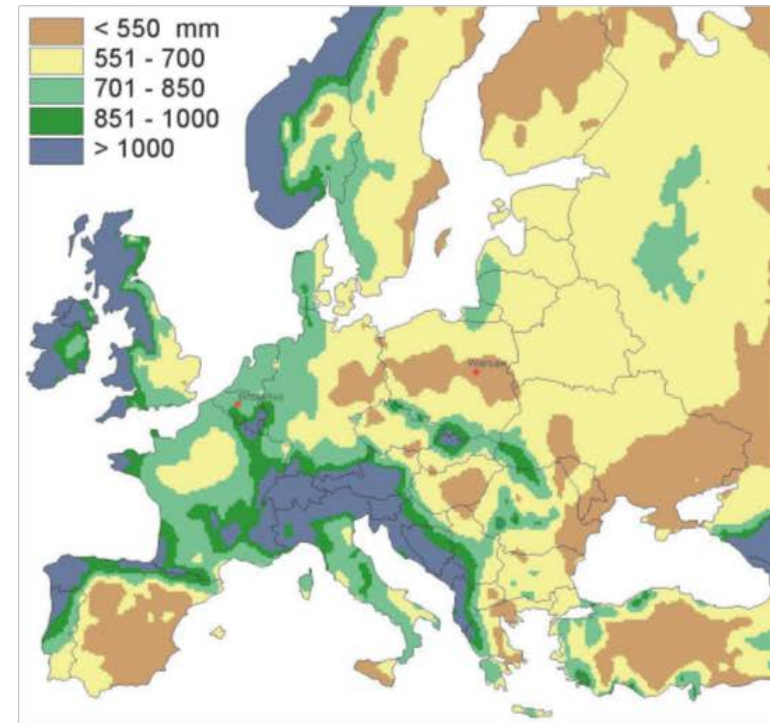
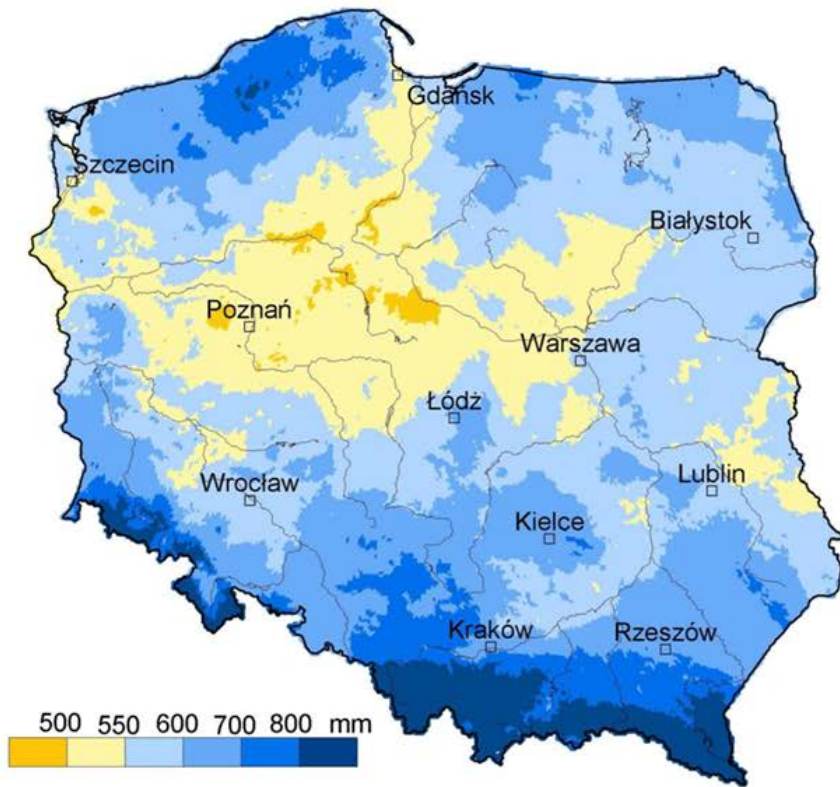
Retencja: 113mld m³

- powierzchniowa i glebowa 37 mld m³(32,7%)
  - gruntowa 76 mld m³ (67,3%)

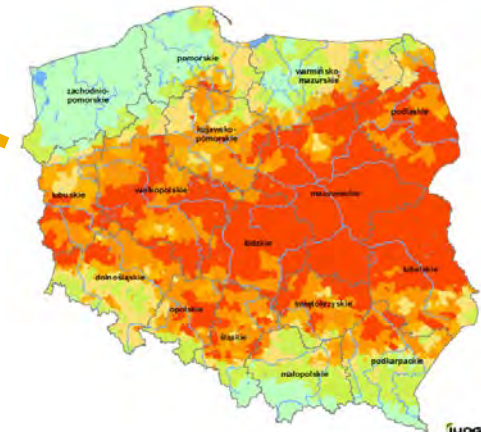
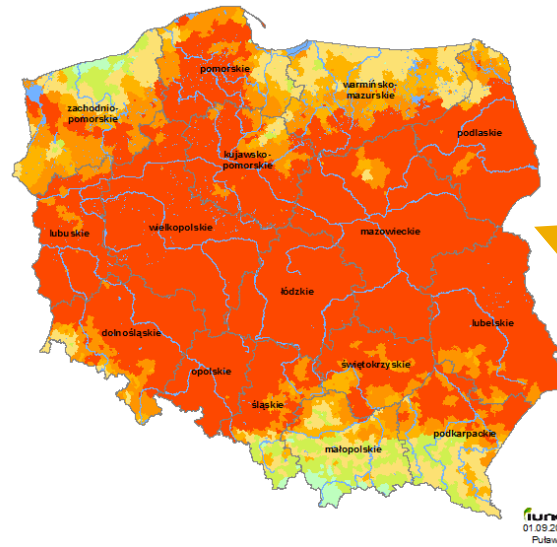
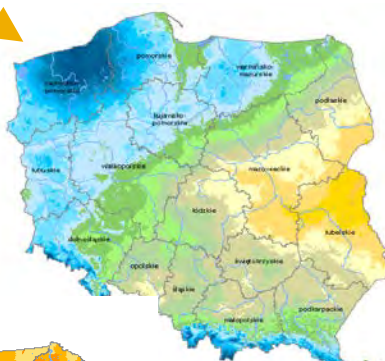
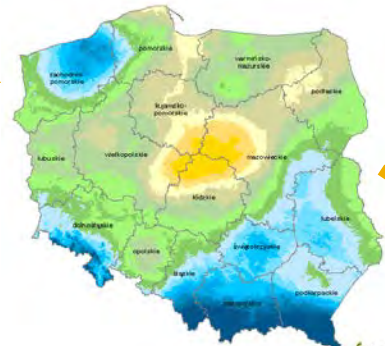
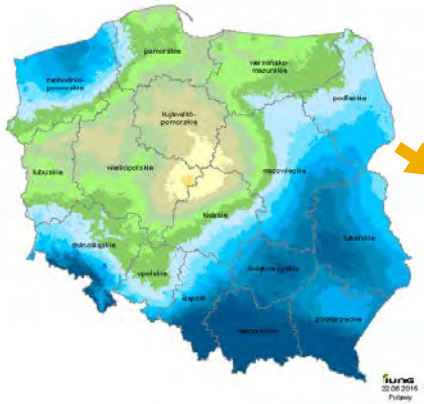
1700 m³ na mieszkańca ~ 65 mld m³ (średnia EU – 4600 m³)

Średnia roczna suma opadu atmosferycznego

Źródło: Kozyra J., Praktyczne korzystanie z systemu monitoringu suszy. www.susza.iung.pulawy.pl. Kościerzyn, 18.03.2016

KBW [mm]

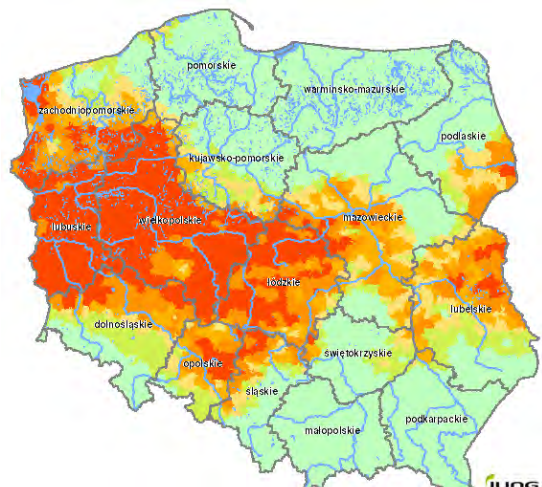
Orange	-199 - -190
Yellow	-189 - -180
Light Yellow	-179 - -170
Light Green	-169 - -160
Green	-159 - -150
Light Green	-149 - -140
Green	-139 - -130
Light Blue	-129 - -120
Light Blue	-119 - -110
Blue	-109 - -100
Blue	-99 - -90
Blue	-89 - -80
Dark Blue	-79 - -70
Dark Blue	-69 - -60
Dark Blue	-59 - -50
Dark Blue	> -50

Udział gleb zagrożonych suszą

Light Green	Kryterium suszy (wg. Roz. MRiRW) nie zostało przekroczone
Light Green	< 10 % gleb
Yellow	10 - 30 % gleb
Orange	30 - 50 % gleb
Dark Orange	50 - 80 % gleb
Red	> 80 % gleb

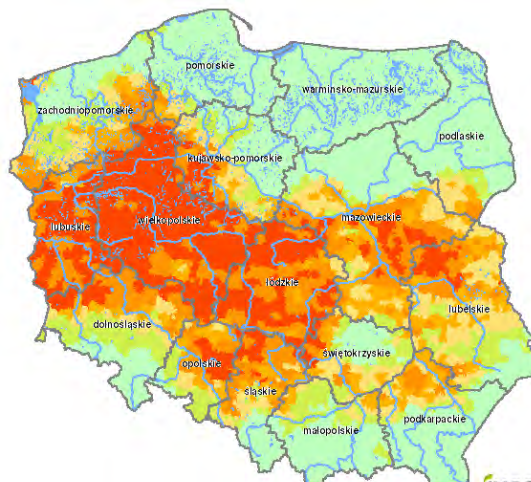
Źródło: Monitoring Suszy, IUNG-PIB

Rzepak i rzepik – VI-VII

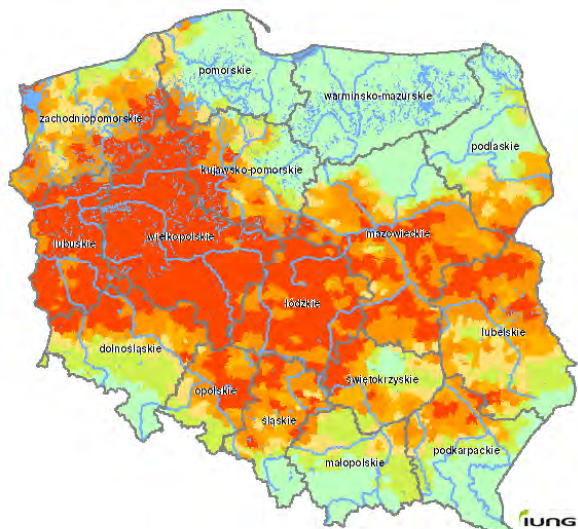
IUNG
2019-07-12
Puławy

Zboża oz. – VI-VII

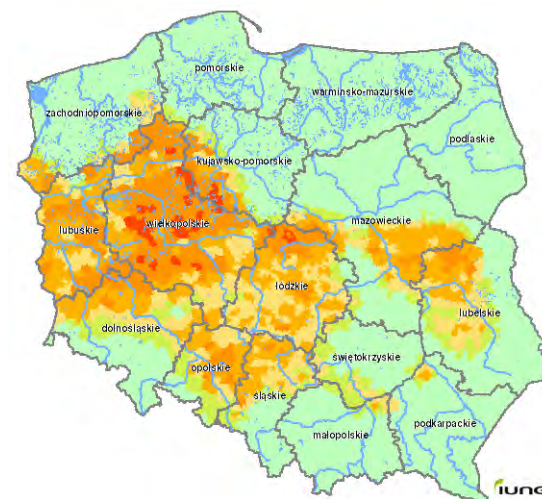
IUNG
2019-08-02
Puławy

Susza w Polsce 2019

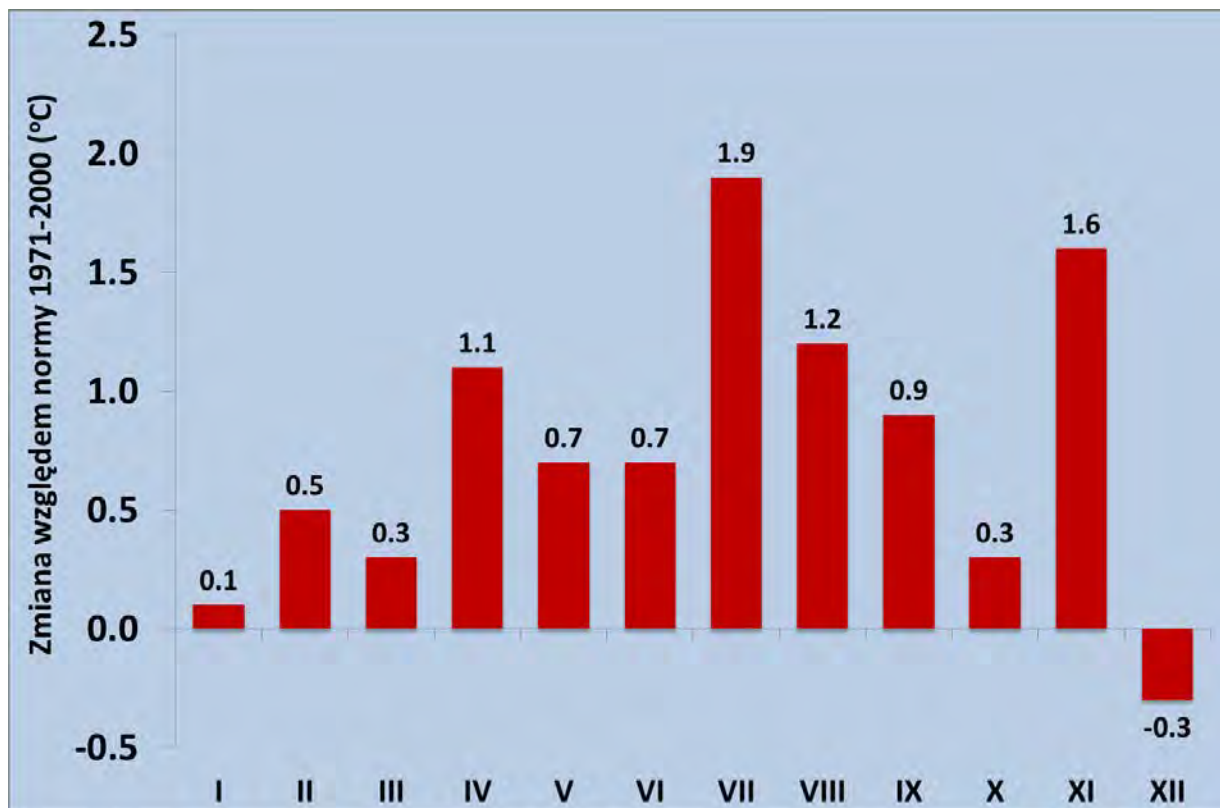
Warzywa gr. – VI-VII

IUNG
2019-08-02
Puławy

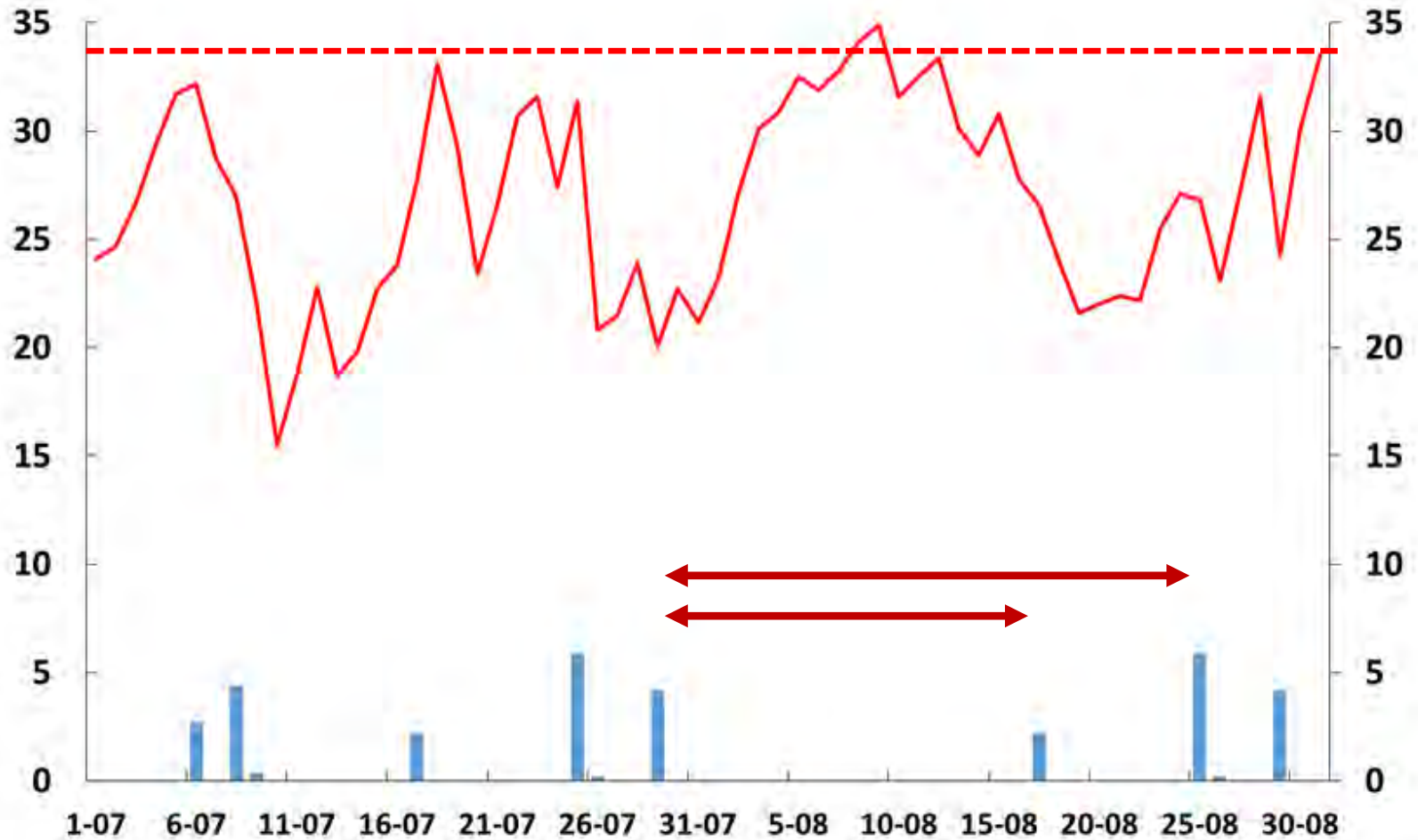
Buraki c. – VI-VII

IUNG
2019-08-02
Puławy

**Zmiana średniej temperatury powietrza w Polsce
w latach 2001-2010 względem normy 1971-2000
(Górski, Kozyra 2011)**

Temperatura maksymalna powietrza i suma dobowa opadu atmosferycznego od lipca do sierpnia w 2015 roku w Kosiorowie (gmina Łaziska, Powiat Opole Lubelskie)

Kieleckie, październik 2015

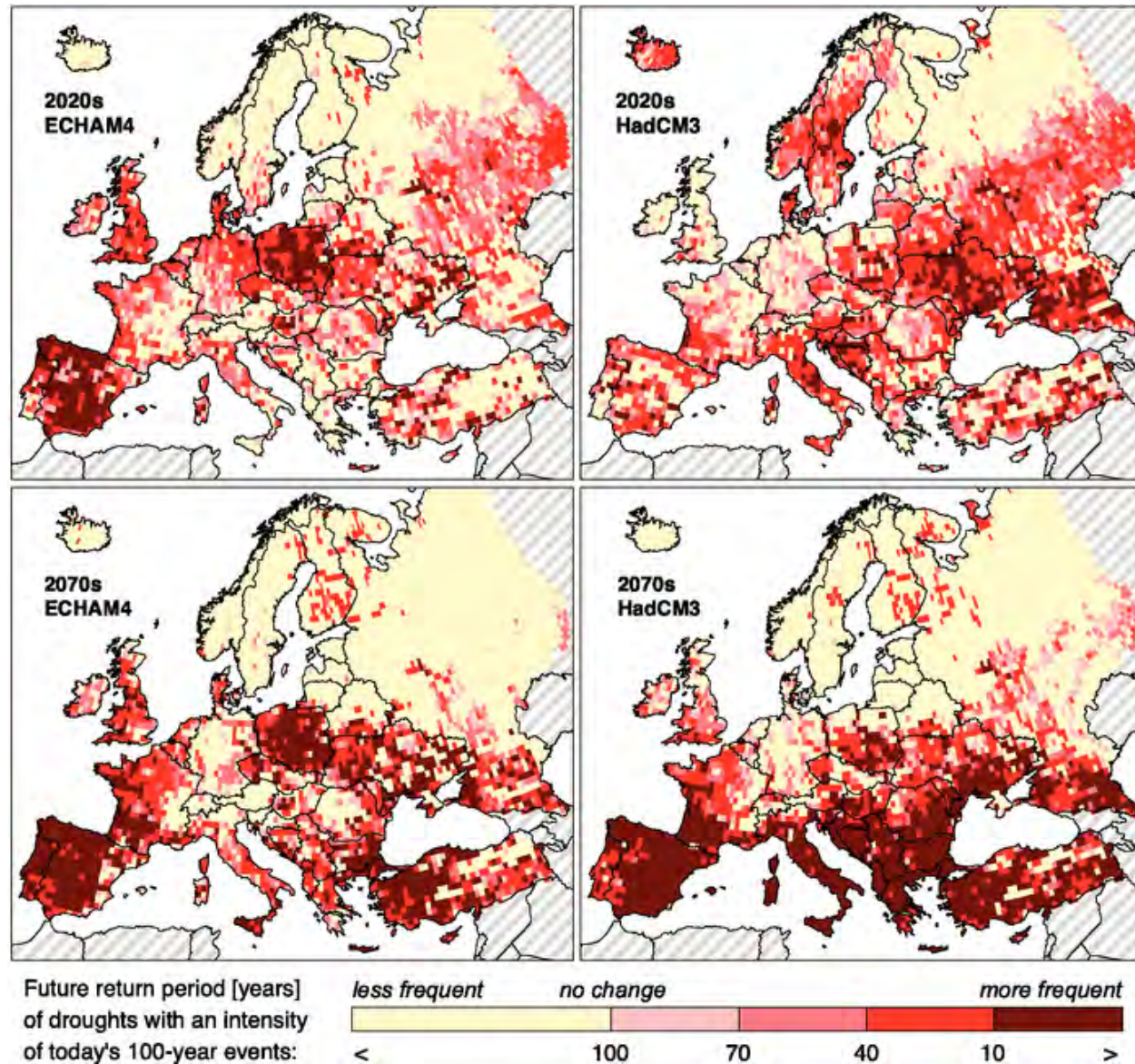
Okolice Puław, wrzesień 2015

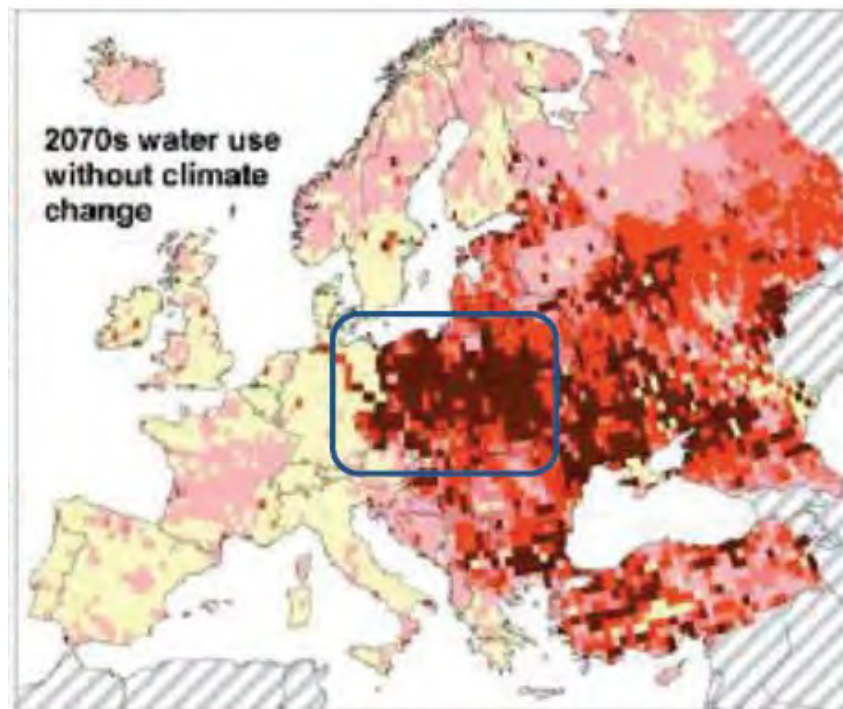
ZMIANY KLIMATU

Prognozy klimatyczne

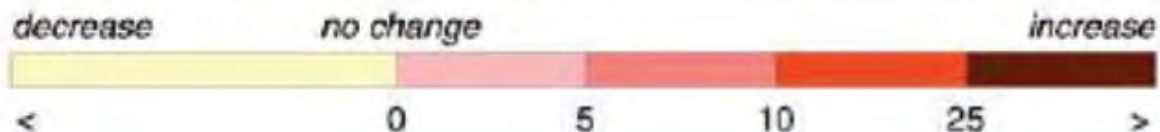
częstość susz

Prognozy klimatyczne nasilenie susz

Future change [%]
in intensity (deficit volume)
of 100-year droughts:

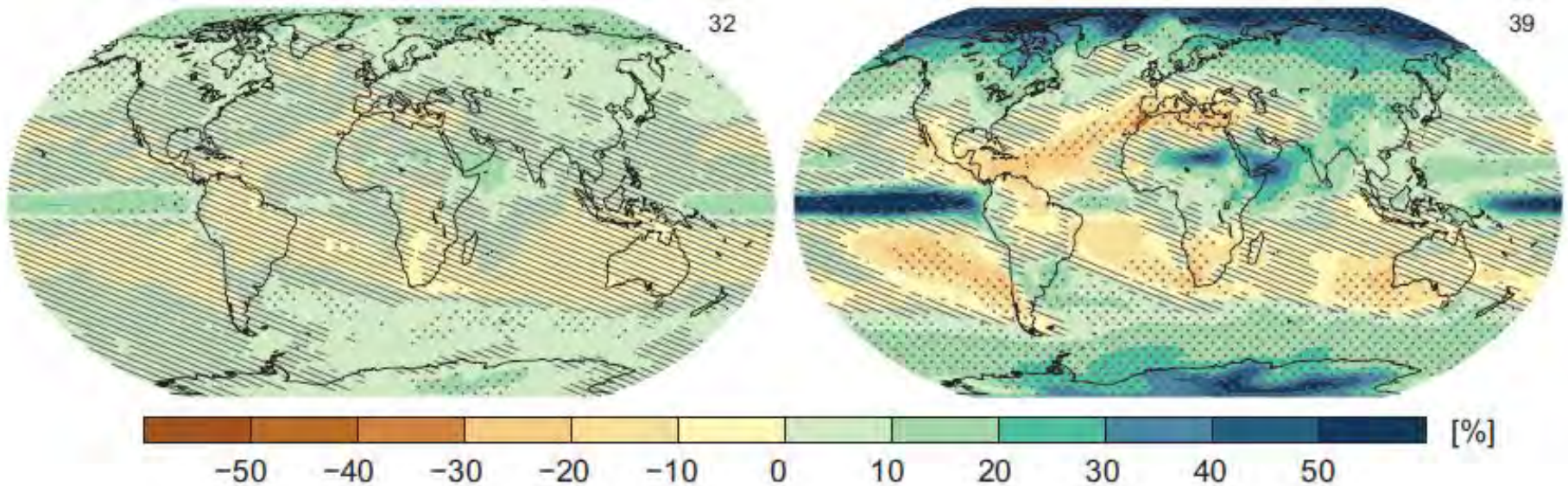
Źródło: IPCC, 2007

Zmiany sum średnich rocznych opadów atmosferycznych w skrajnych scenariuszach emisji gazów cieplarnianych RCP

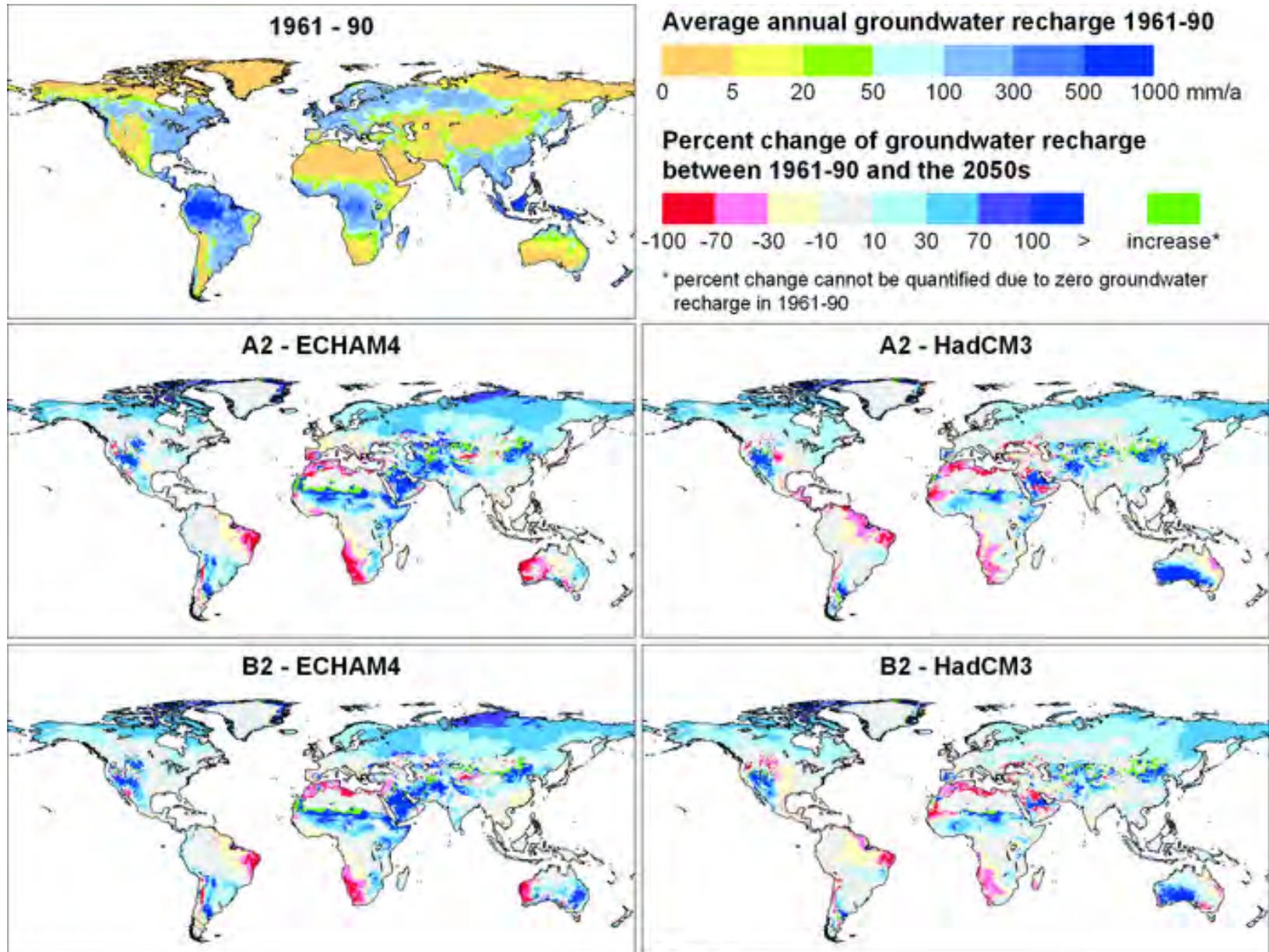
RCP2.6

RCP8.5

Prognozy wody gruntowej

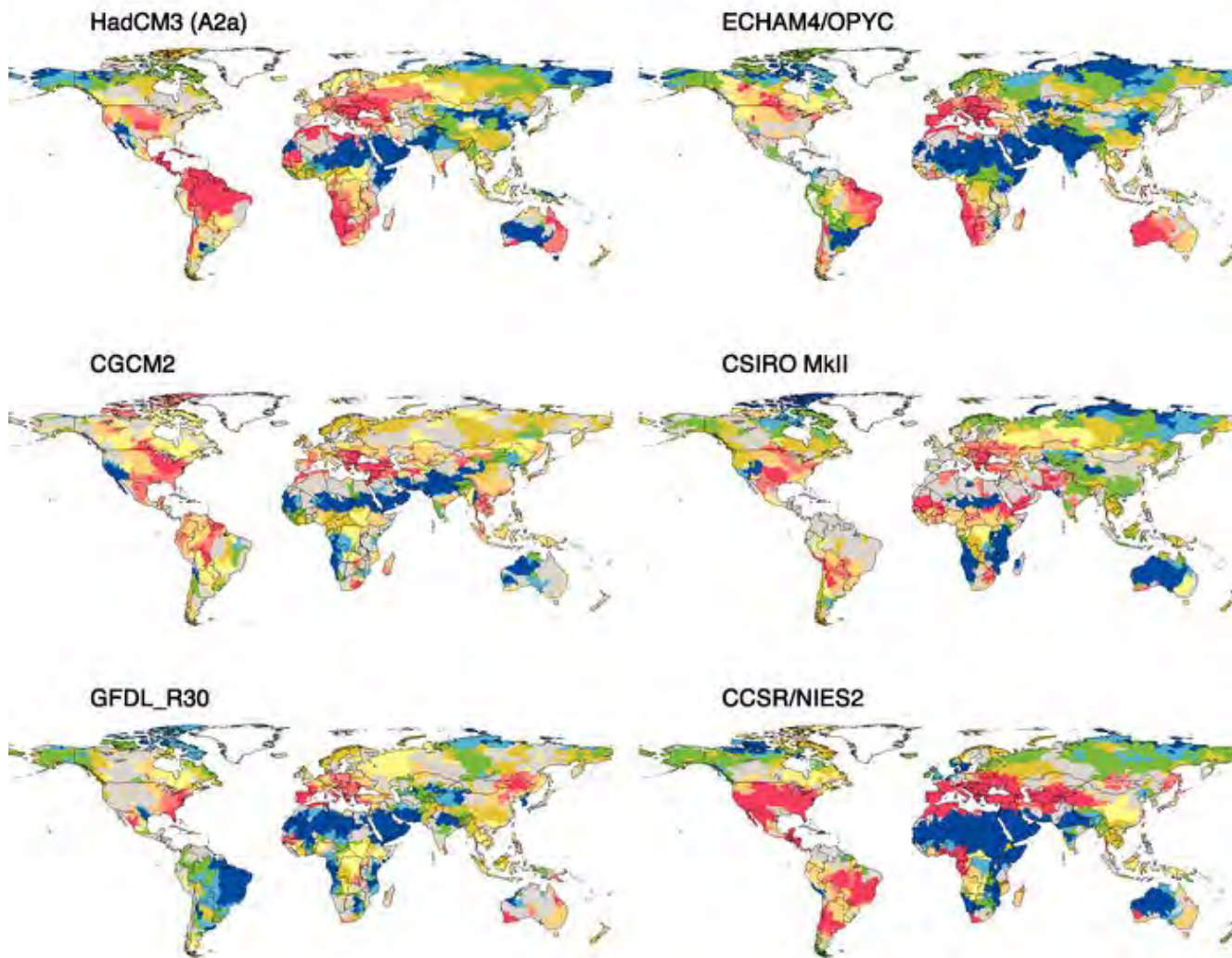
Źródło: IPCC, 2018

Prognozy odpływ

Change in average annual runoff: 2050s A2

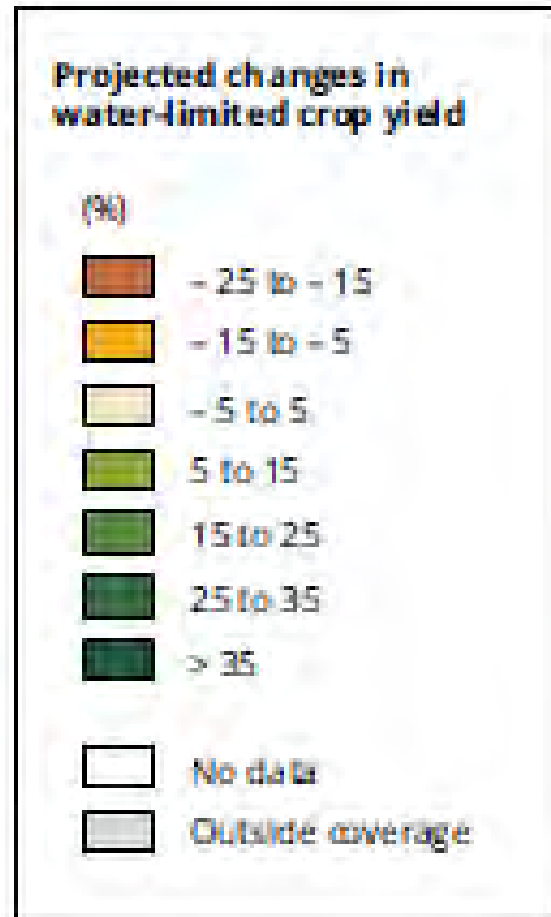
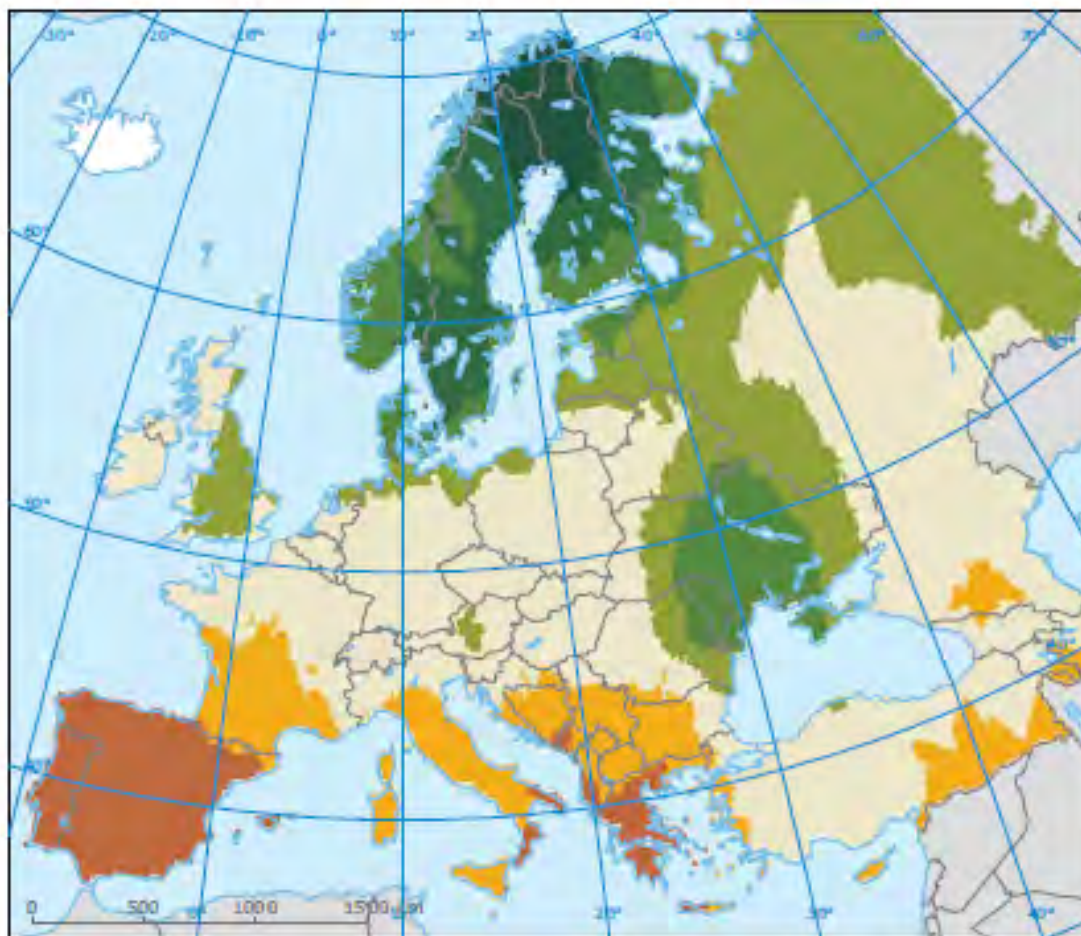
% change compared to 1961-1990

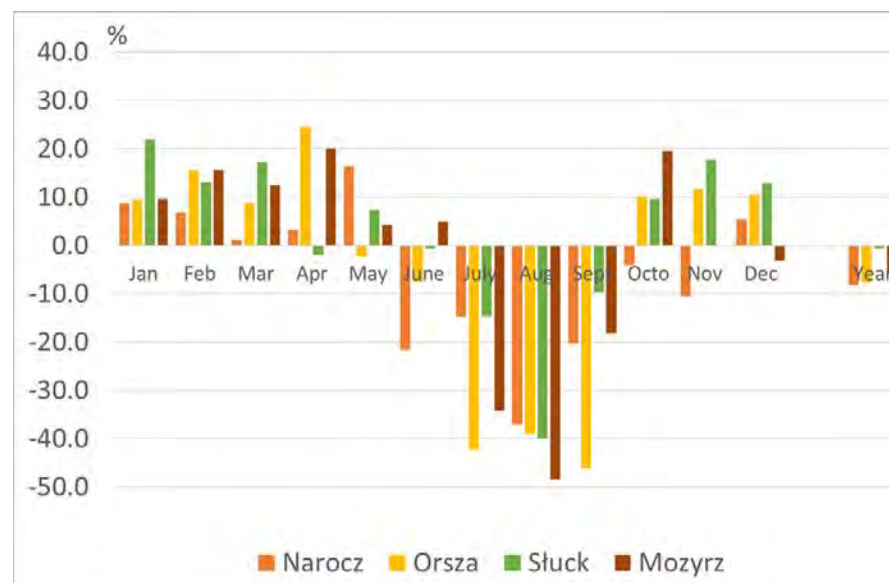
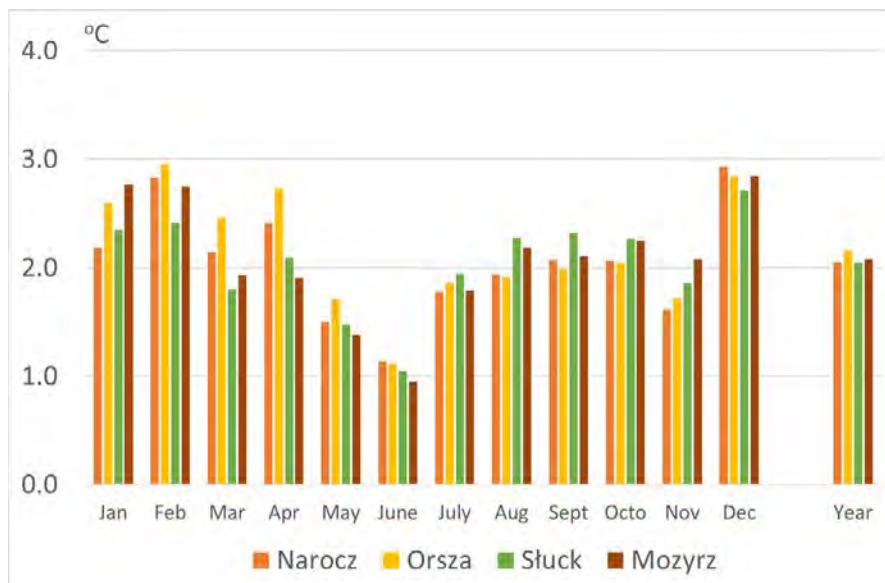
Change less than one standard deviation shown in grey

Prognozowany plon zależny od dostępności wody w roku 2050 w porównaniu do okresu 1961–1990

Źródło: Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016 | An indicator-based report

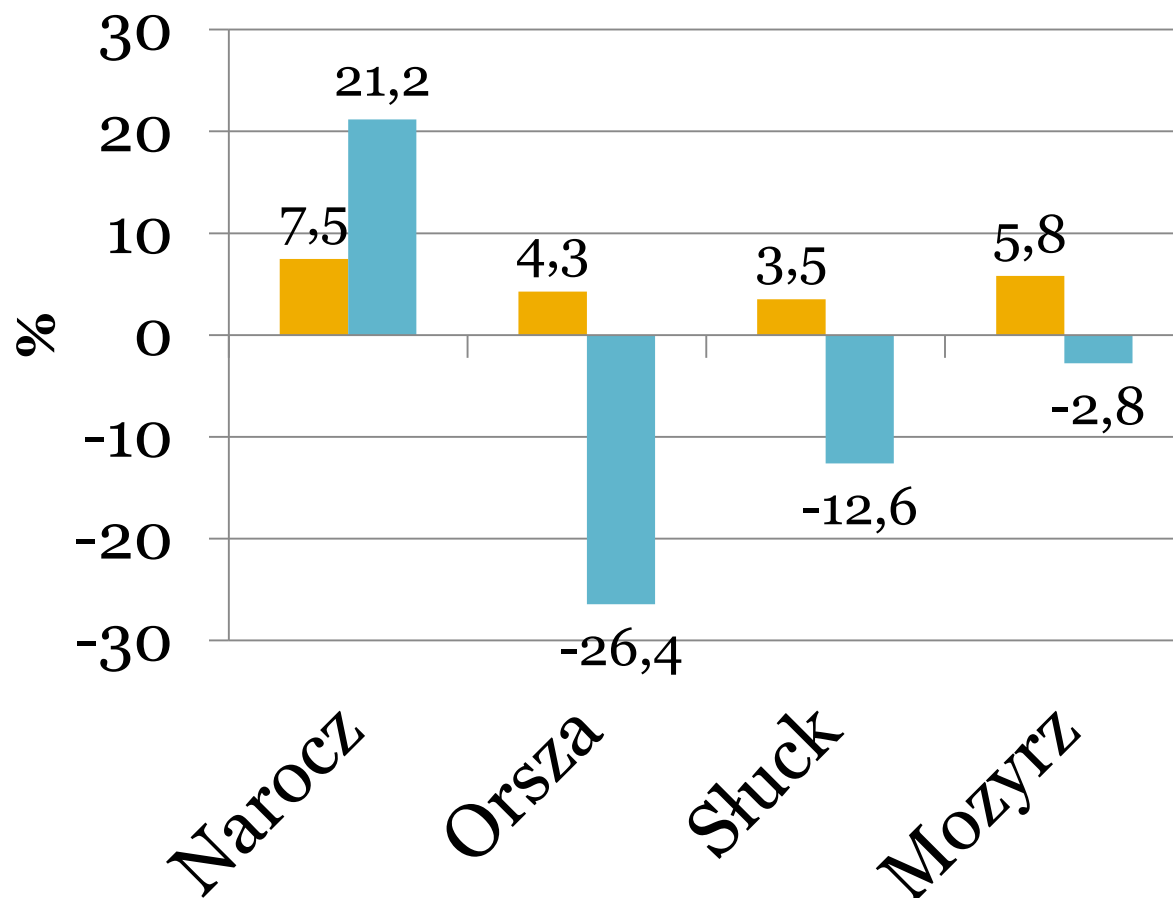
Prognozowany wzrost średniej temperatury miesięcznej i zróżnicowanie opadu do 2050 roku w Białorusi

Zmiany plonowania upraw [%] w Białorusi (2010-2050)

Zmiany plonowania kukurydzy [%] w Białorusi (2010-2050) w zależności od gleby

- Maize on silty-loamy soils
- Maize on sandy soils

Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów wrażliwych na zmiany klimatu w Polsce (SPA 2020)

- Rozwój systemów monitoringu i wczesnego ostrzegania o zagrożeniach dla rolnictwa
- Wsparcie inwestycyjne gospodarstw, szkolenia i doradztwo technologiczne uwzględniające aspekty dostosowywania produkcji rolnej do zwiększonego ryzyka klimatycznego

Możliwe opcje adaptacyjne dla rolnictwa wobec zmiany klimatu (OECD 2009)

Typ/kategoria	Przykłady opcji adaptacyjnych
Zabezpieczenie start	Ubezpieczenie upraw
Zabezpieczenie przed stratami (strukturalne, technologiczne)	Oplaty za pobór wód do nawodnień Liberalizacja rynków rolnych w celu niwelowania regionalnych strat
Nowe praktyki rolnicze	Zmiana upraw Promocja dywersyfikacji upraw Nawodnienia Zmiana terminów zabiegów Zmiana praktyk rolniczych
Nauka	Hodowla roślin odpornych na suszę i wysoką temperaturę

MAŁA RETENCJA WODNA

Mała Retencja Wodna

Retencja wodna jest to zdolność dorzecza do zatrzymania wody.

Zależy od ukształtowania powierzchni i pokrycia szatą roślinną, istotny wpływ ma również działalność człowieka.

Całkowita pojemność zbiorników retencyjnych wynosi ok. 4 mld m³ co stanowi 6,5% objętości średniego rocznego odpływu, przy potencjalnych możliwościach zmagazynowania 15%.

Niska retencja nie zapewnia skutecznych możliwości reagowania na występujące lokalnie deficyty wody oraz ograniczania skutków nadmiaru wód w okresach wezbrań.

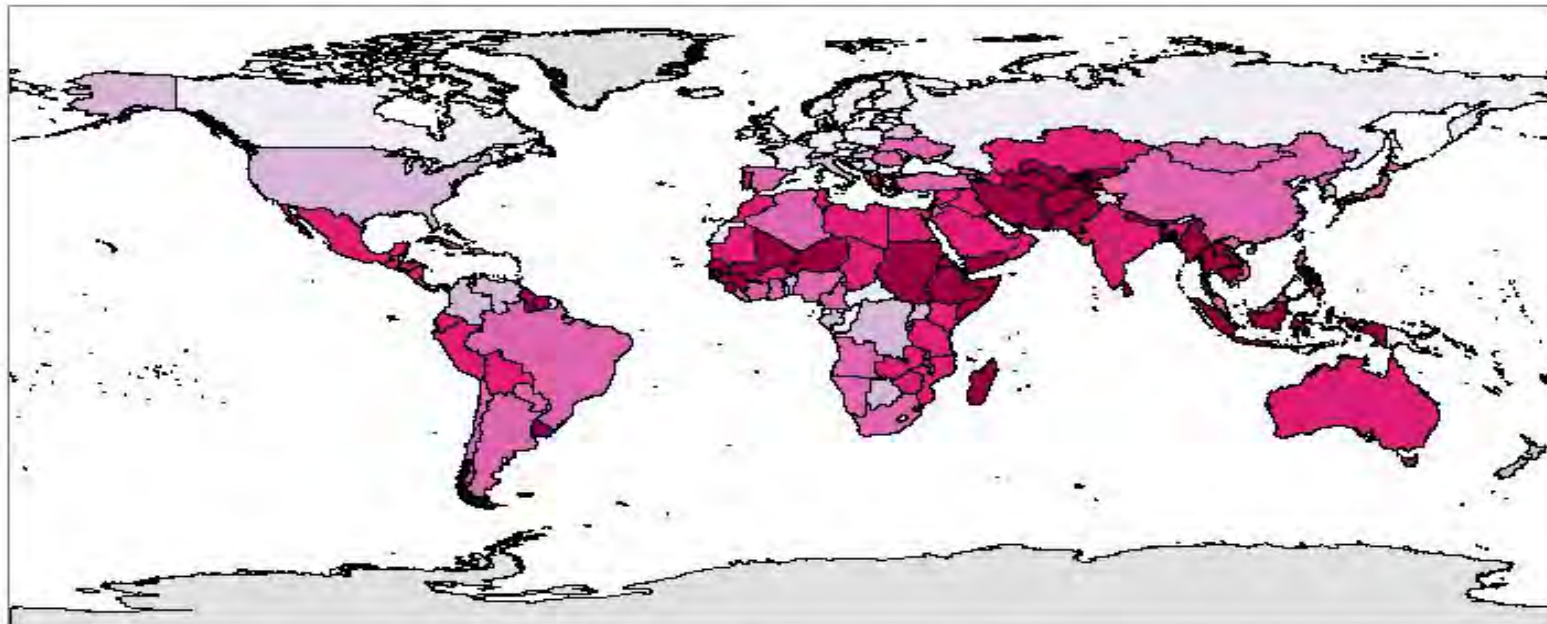
MRW - rodzaje i systemy

Rodzaj retencji	Systemy i metody
Retencja krajobrazowa	Systemy kształtujące właściwą strukturę użytkowania gruntów poprzez: 1. Układ pól ornych, użytków zielonych, lasów, użytków ekologicznych, oczek wodnych 2. Zalesienia, tworzenie pasów ochronnych, zadrzewień, zakrzaczeń, tworzenie bruzd i tarasów 3. Zwiększenie powierzchni mokradł, torfowisk, bagien
Retencja glebowa	Systemy uprawowe kształtujące gospodarowanie wodą w profilu gleby: 1. Poprawa struktury gleby, zabiegi agromelioracyjne, wapnowanie, prawidłowa agrotechnika, odpowiedni płodozmian, zwiększenie zawartości próchnicy w glebie, regulacja sieci drenarskich
Wody gruntowe i podziemne	Systemy uprawowo - melioracyjne ograniczające odpływ powierzchniowy: 1. Ograniczenie spływu powierzchniowego 2. Zwiększenie przepuszczalności gleb 3. Zabiegi przeciwoerozyjne, fitomelioracyjne i agromelioracyjne 4. Regulowanie odpływu z sieci drenarskiej 5. Stawy i studnie infiltracyjne, w tym dla odprowadzania wód deszczowych uszczelnionych powierzchni
Wody powierzchniowe	Hydrotechniczne systemy rozrządu i magazynowanie wód: 1. Małe zbiorniki wodne 2. Regulacja odpływu ze stawów, oczek wodnych 3. Gromadzenie wody w rowach melioracyjnych, kanałach, itp. 4. Retencjonowanie odpływów z systemów drenarskich 5. Zwiększenie retencji dolinowej

NAWADNIANIE UPRAW

Nawodnienia upraw

Proportion of total water withdrawal withdrawn for agriculture

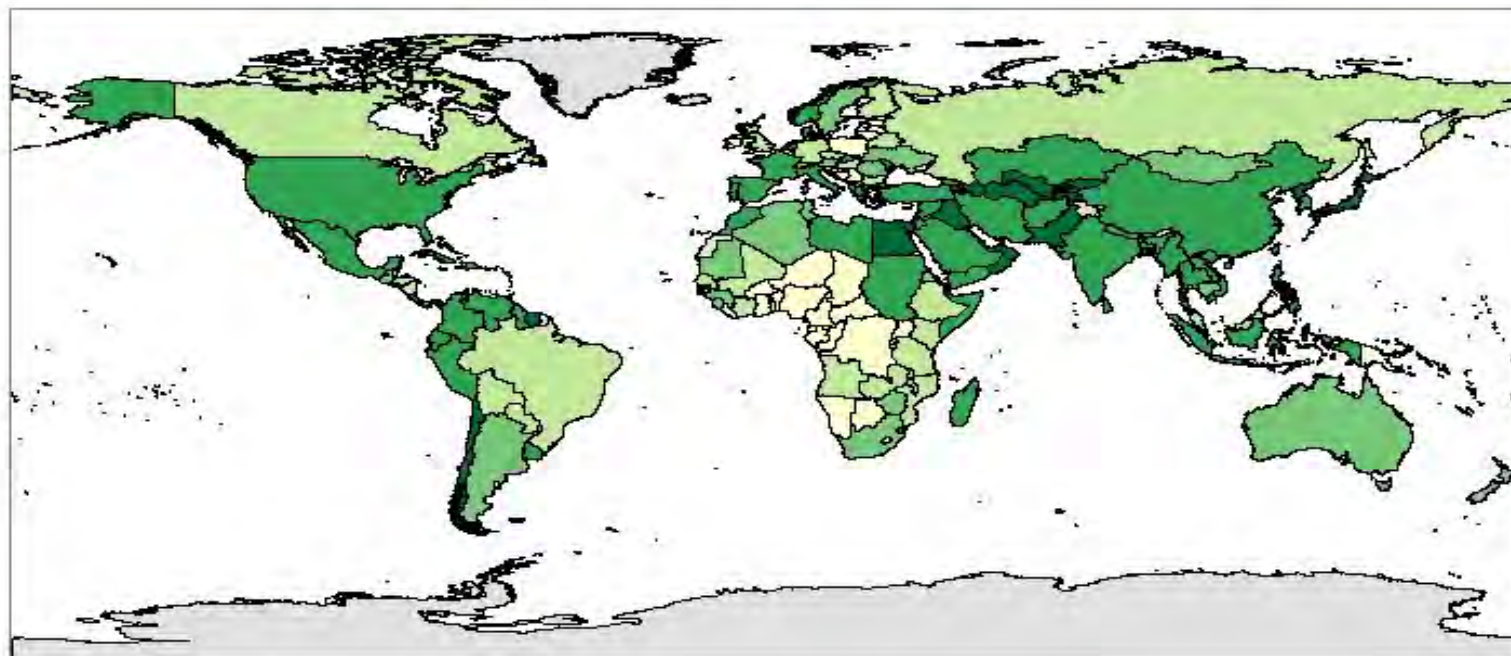
Agricultural water withdrawal as percentage of total water withdrawal for agricultural, domestic and industrial purposes (around 2001)

— No Data — Less than 25% — 25 - 50% — 50 - 75% — 75 - 90% — Greater than 90%

Source: FAO-AQUASTAT, 2008

Udział rolnictwa w konsumpcji wody słodkiej

Nawodnienia w Polsce

Part of cultivated area under irrigation

Area equipped for irrigation as percentage of cultivated area (around 2003)

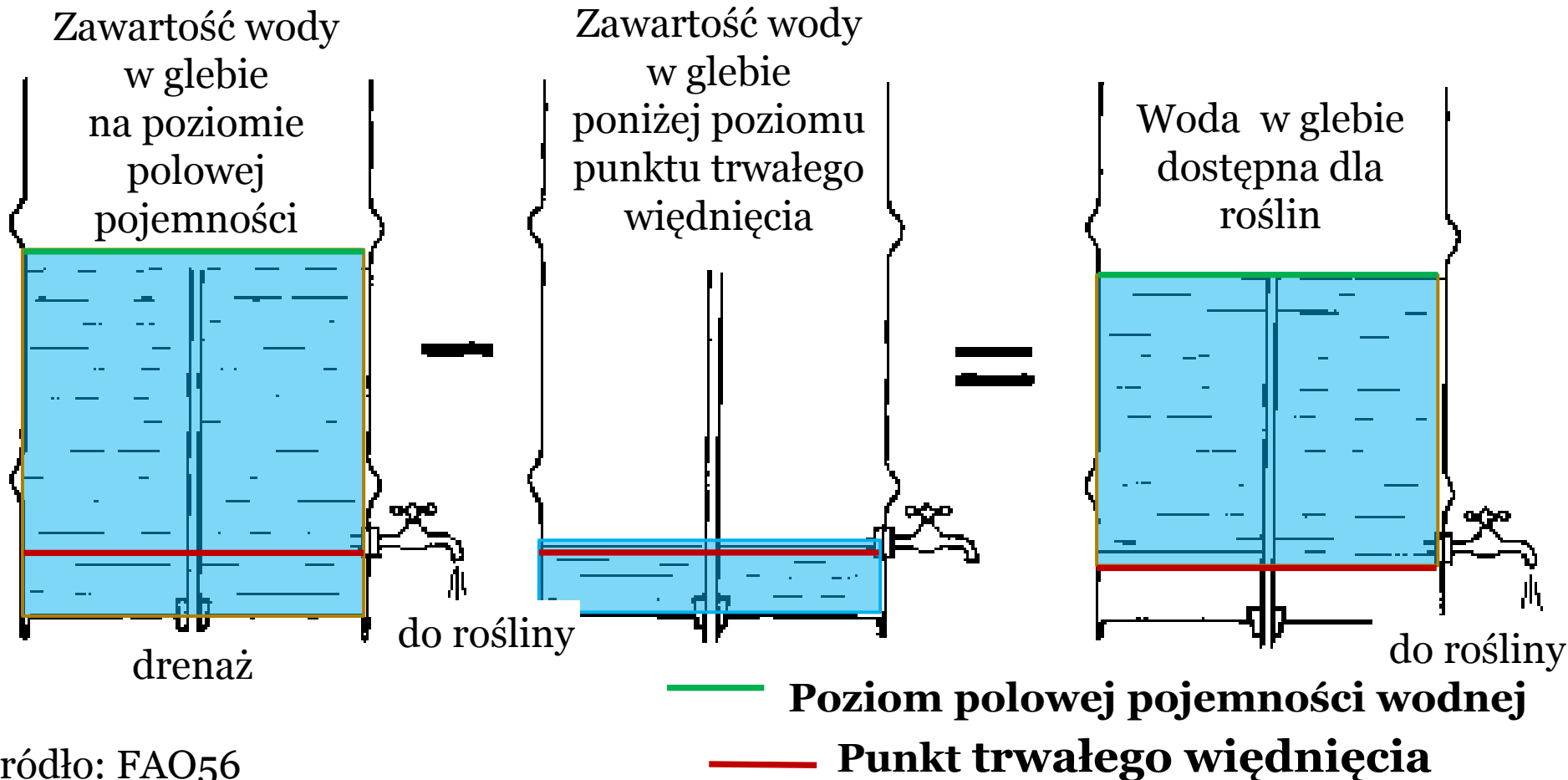
— No Data   — Less than 1%   — 1 - 5%   — 5 - 10%   — 10 - 50%   — Greater than 50%

Source: FAO-AQUASTAT, 2008

Udział obszarów nawadnianych w areale gruntów rolnych

Woda w glebie

Nawadnianie z wykorzystaniem tności gleby

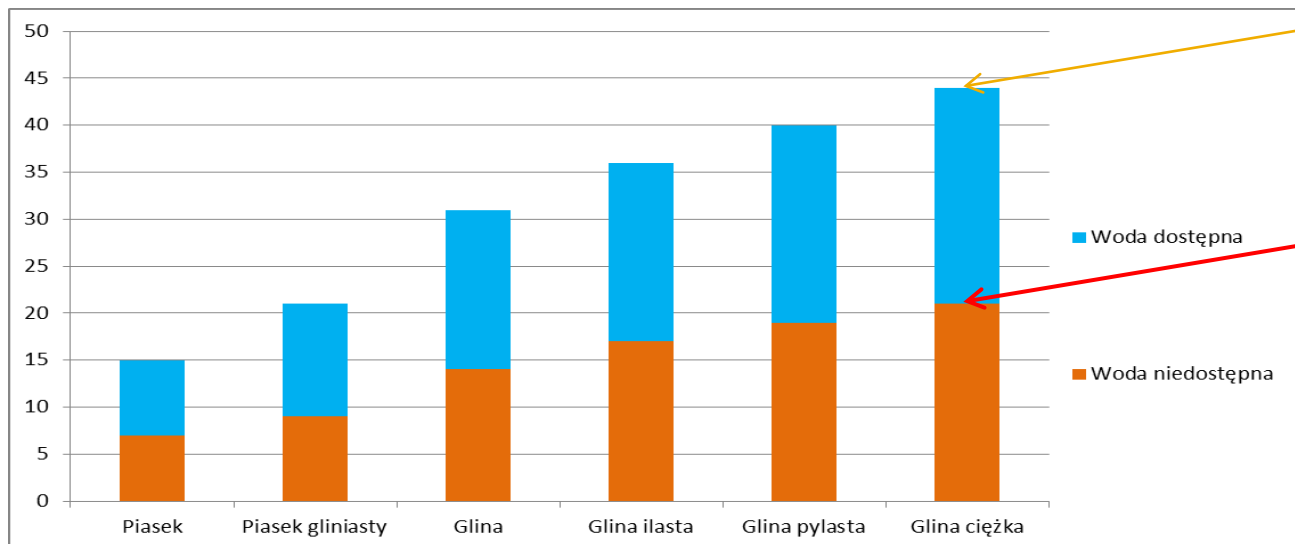
1. Nie nawadniaj więcej niż poziom polowej pojemności wodnej (Jeśli nawadniasz więcej tracisz nawóz, wodę, degradujesz glebę)

— Poziom polowej pojemności wodnej (PPW)
— Punkt trwałego więdnięcia

Woda w glebie

- połowa pojemność wodna PW czyli wilgotność wyrażona w [%] powyżej której każda dodatkowa ilość wody odpływa z gleby ponieważ nie wiążą ją siły kapilarne
- wilgotność punktu trwałego wędnięcia TW wyrażona w [%] poniżej której woda jest związana siłami kapilarnymi tak dużymi że siła ssąca korzeni nie jest w stanie ich pokonać: woda niedostępna dla roślin.

Połowa pojemność wodna

Punkt trwałego wędnięcia

Metody oceny ilości wody w glebie

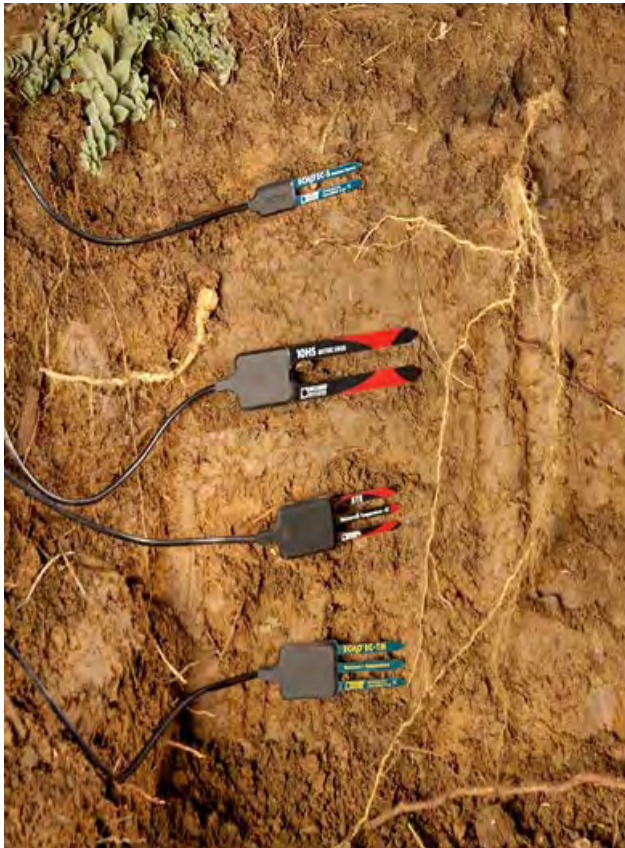

- Organoleptyczny
- Ocena parowania i opadów
- Pomiar wilgotności gleby
  - Elektryczny
  - Tensjometryczny

Ocena potrzeb nawodnień na podstawie elektrycznego pomiaru wilgotności gleby

- **Bezpośredni pomiar wilgotności gleby (stresu wodnego) w strefie korzeniowej**
- **umożliwia strefowanie nawodnieniem**

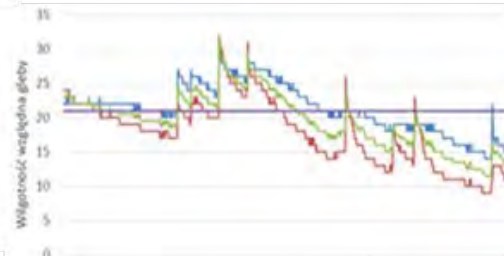

Aquastatus

System do optymalizacji nawadniania upraw

System pomiarowy
wilgotności gleby

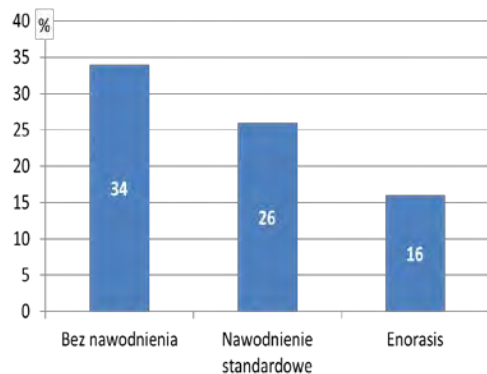
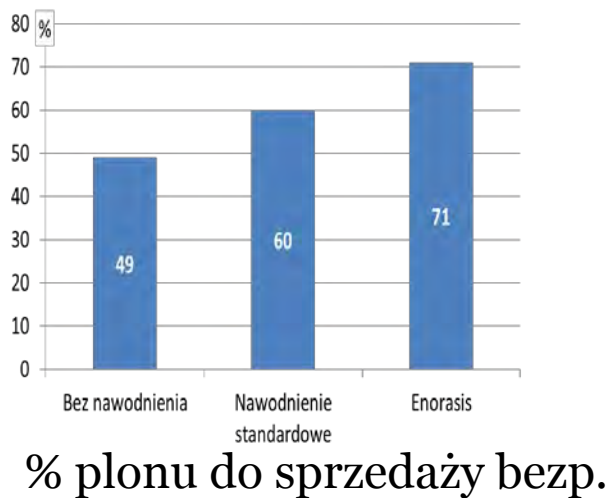
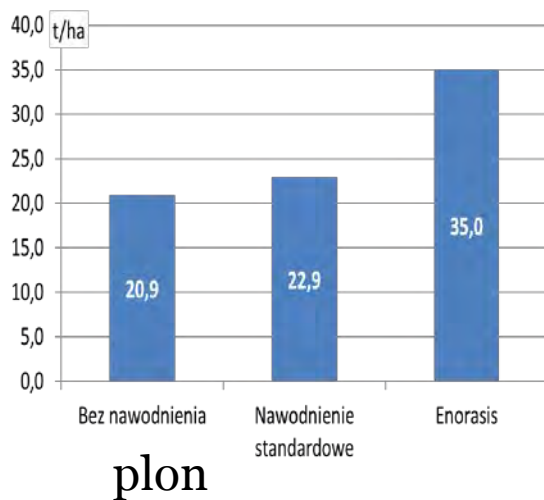

Aplikacja
na smartfon

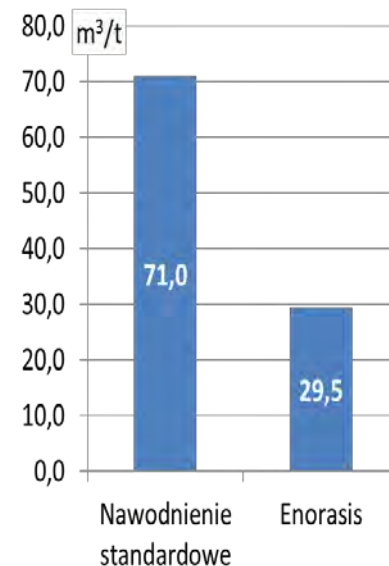
Efekty optymalizacji nawodnień

Plon ziemniaka 2014

Enorasis = optymalizowane dawki

Zużycie wody

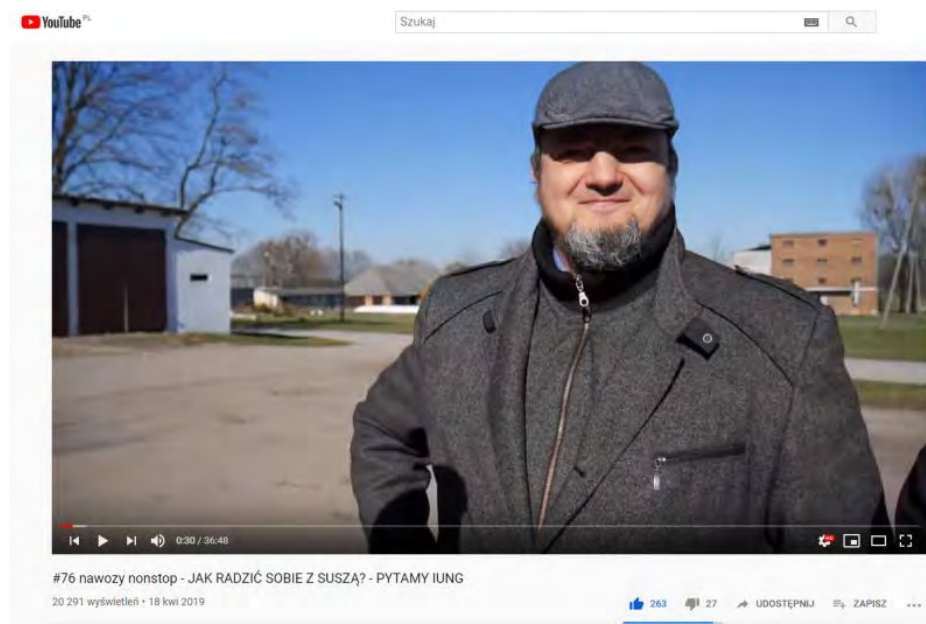

Dziękuję za uwagę

Do pobrania za darmo na stronie
Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

<https://www.youtube.com/watch?v=xZKZhUHvhM>

